

Literarna dela kot izhodišče za krepitev različnih spretnosti pri otrocih

Literary Works as the Starting Point for Strengthening Different Skills in Children

Bojana Krašovec

Izvleček

Literarna dela so lahko učinkovito izhodišče za krepitev različnih spretnosti pri otrocih v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole. Spretnosti lahko krepimo z različnimi dejavnostmi, ki jih učitelj organizira po prebranem literarnem delu. Tako pri učencih krepimo njihov interes za branje, komunikacijske, grobo- in finomotorične spretnosti, socialne, emocionalne ter kognitivne spretnosti. V članku so predstavljeni konkretni primeri dejavnosti, ki so bili izvedeni z učenci 2. razreda osnovne šole po obravnavi treh literarnih del. Pravilna izbira literarnih del in dejavnosti, prilagojenih otrokovi starosti in razvojnemu nivoju, lahko močno prispeva k celostnemu razvoju otroka. Poleg tega lahko spodbujanje aktivnega sodelovanja otrok pri literarnih dejavnostih poveča njihov interes za branje in učenje.

Ključne besede: literarna dela, učenci, osnovna šola, krepitev spretnosti, dejavnosti

UDK 37.091.33:82

Abstract

Literary works can be an effective starting point for strengthening different skills in children in the first triad of primary school. Skills can be strengthened with various activities, organized by the teacher after the children have read the literary work. This enhances their interest in reading, as well as their communication skills, fine and gross motor skills, and social, emotional and cognitive skills. The article presents concrete examples of the activities carried out with 2nd grade primary school students after three literary works were presented in class. A correct selection of literary works and activities, adapted to children's age and development stage, can contribute significantly to the children's integrated development. In addition, encouraging children's active participation in literary activities can increase their interest in reading and learning.

Keywords: literary works, pupils, primary school, strengthening skills, activities

Literarna dela

Interes za branje se pri otrocih začne razvijati že v predšolskem obdobju, ko imajo glavno vlogo starši. Otrokom berejo, jim predstavljajo vzor in s tem spodbujajo njihov interes ter motivacijo za branje. Kasneje del te vloge prevzamejo tudi vzgojitelji v vrtcih ter učitelji v šolah.

Bucik (2009) pravi, da se interes za branje postopoma razvija skozi posameznikove pozitivne bralne izkušnje: skupno branje knjig v domačem okolju, vrtcu ali šoli, samostojno gledanje in branje knjig, skupni obiski v knjižnici, obiski pravljčnih uric, ustvarjanje ob knjigah, razprave in pogovori o prebranih knjigah (Bucik, 2009).

Kastelic Marinko (2018) navaja razne prednosti, ki jih prispeva branje v otrokovem življenju. Otroci, ki radi berejo, so kasneje uspešnejši pri vseh predmetih, ne le pri jezikih. Branje razvija jezikovne sposobnosti, spodbuja razvoj otrokovih možganov in koncentracije, vedoželjnost, kreativnost, domišljijo, empatijo ter krepí povezanost med starši in otroki (Kastelic Marinko, 2018).

V šolah in vrtcih lahko pedagoški delavci po branju literarnega dela organizirajo različne dejavnosti, s katerimi še bolj poglobimo pozitivne bralne izkušnje pri otrocih.

Erženičnik - Pačnik (2008) navaja nekaj načinov, s katerimi lahko že v predšolskem obdobju spodbujamo razvoj otrokovega interesa za branje. Kot primere navaja ureditev knjižnega (bralnega) kotička, jutranji krog – pripovedovanje otrok v jutranjem krogu, vsakodnevno branje, branje v nadaljevanju, pogovori ob slikah –, opisovanje slik, vzgojiteljevo upovedovanje dnevnih doživetij in govor vzgojitelja. V raziskavi opisuje, kako so omenjeni načini ključno vplivali na pozitiven odnos otrok do branja ter prispevali k večji kvaliteti branja (Erženičnik - Pačnik, 2008).

Krepitev spretnosti

Gibalni razvoj otroka se pogosto zanemarija v kontekstu literature, vendar pa zgodbe in knjige lahko odigrajo ključno vlogo pri spodbujanju gibalnih spretnosti. Slikanice z barvitimi ilustracijami in zgodbami o pustolovščinah lahko spodbujajo otrokovo domišljijo, s tem pa tudi fizično aktivnost. S pripovedovanjem zgodb, ki vključujejo gibalne elemente, starši in učitelji ne le spodbujajo otrokovo kreativnost, temveč tudi motorično koordinacijo. Na primer, zgodba o živalih v gozdu lahko vključuje gibanje posnemanja različnih živali, kar pospešuje razvoj motoričnih sposobnosti.

Veščine grobe motorike krepijo ravnotežje, pravilno sedenje na stolu, sodelovanje v gibalnih izzivih, obvladovanje igral na igrišču, krepitev otrokovih mišic, kontrolo trupa, koordinacijo leve in desne strani telesa (Krašovec, Sovinc in Bizjak, 2020).

Župančič (2011) opisuje, kako gibanje vpliva na celostni razvoj otroka. Ugotavlja, da sta potreba po gibanju in potreba po igri otrokovi osnovni potrebi ter da so ustrezne gibalne dejavnosti v obliki gibalnih iger prav v predšolskem obdobju ključnega pomena, saj je otrokov organizem najbolj izpostavljen vplivom iz okolja prav v tem obdobju. Obenem pa skozi gibanje spoznava tudi svet okoli sebe. Gibalni razvoj je tesno povezan s kognitivnim, čustvenim in socialnim razvojem otroka (Župančič, 2011).

Otrokom je treba omogočiti različne dejavnosti in jih spodbujati, da v prostoru in na prostem razvijajo gibalne sposobnosti, usvajajo osnovne gibalne koncepte oz. sheme in osnovne elemente različnih športnih zvrsti. Usmerjena športna dejavnost s specifičnimi programi je nedvomno sredstvo pospešenega ne samo gibalnega, temveč tudi spoznavnega, čustvenega in socialnega razvoja otroka. Seveda pa je treba skrbno izbrati tudi sredstva ter oblike in metode dela, s katerimi usmerjamo otrokov razvoj (Videmšek, 2001).

Leban Vindiš (2016) opisuje načine, s katerimi lahko gibalne dejavnosti vsakodnevno vnašamo v redni pouk. To sta lahko minuta za zdravje in aktivni odmor. S pomočjo aktivnega odmora potešimo željo po gibanju, otroci se sprostijo, tudi zabavajo ter pridobijo nove moči za nadaljnje delo. Minuta za zdravje pa pomeni od 3- do 5-minutno gibanje med samo učno uro, ki spodbuja boljše pomnjenje in večjo učinkovitost pri samem delu. Pozitivno vpliva na odnose med učenci, manj je glavobolov in manj je težav s koncentracijo (Leban Vindiš, 2016).

V šolah in vrtcih lahko pedagoški delavci po branju literarnega dela organizirajo različne dejavnosti, s katerimi še bolj poglobimo pozitivne bralne izkušnje pri otrocih.

Otrokom je treba omogočiti različne dejavnosti in jih spodbujati, da v prostoru in na prostem razvijajo gibalne sposobnosti, usvajajo osnovne gibalne koncepte oz. sheme in osnovne elemente različnih športnih zvrsti.

Fina motorika predstavlja ključen del otrokovega razvoja, ki vpliva na številne vidike vsakdanjega življenja. Od drobnih gibov rok in prstov, ki omogočajo držanje svinčnika, do natančnih manipulacij z majhnimi predmeti, fina motorika igra neprecenljivo vlogo v otrokovem učenju, socialnem vključevanju in pripravi na šolsko okolje. Fine motorične spretnosti so več kot le izvajanje majhnih gibov – predstavljajo most med otrokovimi željami po raziskovanju sveta okoli sebe in njegovo sposobnostjo, da te želje uresniči s pomočjo rok.

Starši, vzgojitelji in učitelji lahko pomembno prispevajo k temu pomembnemu procesu. S poudarkom na prilagajanju dejavnosti glede na starost in individualne potrebe otroka lahko na ustvarjalne načine spodbujajo krepitev fine motorike, ki bodo otrokom omogočili raznolik razvoj in trdne temelje za uspeh v šoli ter v življenju.

Veščine fine motorike izboljšujejo koordinacijo in spretnosti finih gibov, manipulacijo s predmeti, razvijanje koordinacije oko–roka, lovljenje s celo pestjo, dvoprstni/pincetni prijem, pravilno držo pisala, kontrolo škarij pri striženju, zavezovanje vezalk, uporabo pribora (Krašovec, Sovinc in Bizjak, 2020).

Hrovat (2017) opisuje pomen fine motorike kot sposobnosti, da otrok izvaja natančne drobne gibe rok in ob tem ohranja dobro koordinacijo med prsti in očmi. Pomembno je, da že v zgodnjem obdobju otroku nudimo različne vsakdanje dejavnosti, kot so: prijemanje, držanje in izpuščanje igrač, samostojno hranjenje, prijemanje drobnih predmetov (pincetni prijem), slačenje, oblačenje, obuvanje, sezuvanje (Hrovat, 2017).

Literarna dela so izvrstno sredstvo za spodbujanje socialno-emocionalnega razvoja pri otrocih. Liki v zgodbah lahko postanejo resnični prijatelji, s katerimi se otroci identificirajo. Branje zgodb, ki obravnavajo čustva in medosebne odnose, otrokom omogoča, da razvijajo empatijo in razumevanje kompleksnosti človeških čustev. Poleg tega lahko literarna dela služijo za odličen izhodiščni pogovor o temah, kot so prijateljstvo, strahovi, ljubezen in reševanje konfliktov.

Socialne in emocionalne veščine krepijo razvoj dobrega samozaupanja, otrokovega notranjega občutka – uspeha, spodbujajo otrokovo pozitivno mnenje o sebi, krepijo motivacijo in lažje sodelovanje v skupnih aktivnostih, samokontrolo, usmerjanje na nalogo in poslušanje navodil, sodelovanje, učenje deljenja z drugimi (Krašovec, Sovinc in Bizjak, 2020).

De Laat (2017) po psihologu Lawrenceu Shapiru navaja različne socialne veščine, ki naj bi jih usvojil otrok. Mednje uvršča vpljudno interakcijo, vpljudno komunikacijo, vzpostavljanje stikov, pripravljenost pomagati, empatijo, odločnost, zavedanje čustev, obvladovanje čustev, komunikacijo čustev, samozavedanje, pozitivno mišljenje, odgovornost, odločanje, družbeno ozaveščenost, zavedanje drugačnosti, spoštovanje, ustvarjanje soglasja, soočanje s težavami in njihovo premagovanje (De Laat, 2017).

Branje lahko vzpostavlja povezanost med starši in otroki. Skupen čas za branje je ritual, ki zbližuje in krepi zaupanje v odnosu (Kastelic Marinko, 2018).

Starši in učitelji so lahko pri razvijanju socialnih veščin otrokom v veliko pomoč. Najprej morajo starši odgovoriti na otrokovo naravno potrebo po varni navezanosti, da se bo čutil varnega in sprejetega. Tako bodo z njim ustvarili tesen stik, otrok jim bo zaupal in jih vzel za zgled, prek katerega bo hitro ponotranjil osnovne socialne veščine. Pri razvoju kompleksnejših socialnih veščin pa otroku pomagamo predvsem s pogovorom in podporo v za otroka težkih situacijah (De Laat, 2017).

Fartek (2019) opisuje projekt, s katerim krepi področje čustvenega razvoja otrok že v predšolskem obdobju. S pomočjo delavnic otroci spoznavajo osnovna čustva, čustvena stanja in občutke, spoznavajo in razmišljajo o razlogih za nastanek čustev in občutkov ter razvijajo sposobnost izražanja in uravnavanja čustev. Ugotavlja, da imajo predvsem otroci iz manj spodbudnega domačega okolja manj priložnosti za pogovor o svojih čustvih, prav tako pa nekateri čustva in občutke slabše poznajo in uravnavajo. Z uporabo različnih metod in tehnikami dela (metoda pogovora, metoda dela z besedilom – branje knjig, socialne igre, vaje čuječnosti, tehnike sproščanja idr.), z različnim didaktičnim gradivom ob koncu projekta opaža večjo senzibilnost na čustvenem področju ter boljšo uporabo besedišča s področja čustev in čustvenih stanj. Strokovni delavci v vrtcu lahko tako spodbujajo čustveni razvoj otrok in razvijajo njihove čustvene kompetence. Otroci se v dejavnosti s tega področja radi vključujejo in uživajo v njih (Fartek, 2019).

Literarna dela so izvrstno sredstvo za spodbujanje socialno-emocionalnega razvoja pri otrocih.

Literatura igra ključno vlogo tudi pri spodbujanju kognitivnega razvoja otrok. Branje knjig spodbuja razvoj otrokovega jezika, bogati njihovo besedišče in razumevanje kompleksnih jezikovnih struktur. Srečevanje z različnimi žanri in stili pisanja spodbuja kognitivno prilagodljivost. Poleg tega lahko zgodbe, ki vključujejo ugibanje in reševanje problemov, spodbujajo otrokov razvoj logičnega razmišljanja.

Kognitivne veščine krepijo predmatematične veščine (štetje in prepoznavanje števil), prepoznavanje črk, oblik, barv, vidno zaznavanje, razlikovanje, razvrščanje, prirejanje, zapomnitev, prostorske pojme, zaključevanje nalog, veščine reševanja problemov (Krašovec, Sovinc in Bizjak, 2020).

S pisanjem in razvijanjem grafomotoričnih spretnosti se razvijajo možganske povezave. Z branjem se krepijo otrokova domišljija, besedišče, utrjuje se stavčna zgradba, spodbuja se kreativnost, otroci razvijajo razumevanje o številnih življenjskih temah (Kastelic Marinko, 2018).

Literatura je ključno orodje za spodbujanje jezikovnega razvoja pri otrocih. Branje zgodbe nagovarja otrokov sluh, razvija fonološko zavedanje in krepí povezavo med govorjenjem in razumevanjem. Prav tako branje spodbuja razvoj bralnih veščin in spodbuja radovednost do pisane besede. Starši in učitelji lahko skozi dialog ob branju spodbujajo otrokov jezikovni razvoj, postavljajo vprašanja, spodbujajo otroka, da izrazi svoje misli in čustva, ter krepijo njegov jezikovni repertoar.

Komunikacijske veščine krepijo spraševanje, odgovarjanje na vprašanja, spremljanje navodil, razumevanje navodil ob spremljanju navodil v enem do dveh korakih, razvijanje neverbalne komunikacije s kretnjami (Krašovec, Sovinc in Bizjak, 2020).

Z izbiro primernih dejavnosti po obravnavi literarnih del lahko torej pri otrocih krepimo razvoj različnih veščin. Ne gre le za krepitev komunikacijskih veščin, temveč tudi za veščine grobe in fine motorike, socialne, emocionalne ter kognitivne veščine.

Dejavnosti za učence

V 2. razredu osnovne šole smo v okviru projekta Naša mala knjižnica obravnavali naslednja literarna besedila: Jan De Kinder: *Moja Babi*, Alberto Lot: *Ujel sem škrata* ter Vane Kosturanov: *Deklica in mesto*. Po vsaki obravnavi besedila smo izvedli dejavnosti v obliki dela po postajah. Na vsaki postaji so imeli učenci na voljo nalogo, material oz. potrebne pripomočke. V skupinah so si med seboj lahko pomagali in sodelovali. Po določenem času so se pomaknili na naslednjo postajo – naslednjo dejavnost. S tovrstnim načinom dela so vsi učenci ves čas aktivni, lahko rokujejo z različnimi materiali ali se gibajo. Dejavnosti so lahko prilagojene njihovi razvojni stopnji ter njihovim zmožnostim, vsebino lahko povezujemo tudi s tekočo učno snovjo ali medpredmetno. Tako lahko pri učencih poglobljamo njihova literarna doživetja ter krepimo različne spretnosti.

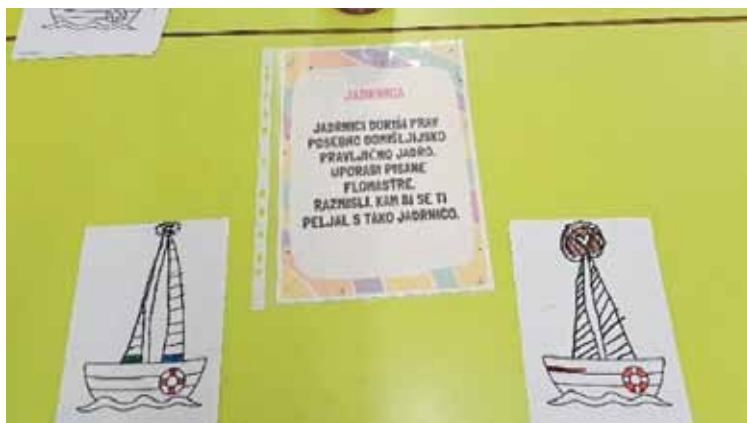
V nadaljevanju so opisani primeri dejavnosti za izbrana literarna dela.

Dejavnosti po obravnavi besedila Jana De Kinderja *Moja Babi*:

1. Nogavice: dedek rad nosi različne nogavice. Najprej poišči prave pare nogavic. Nato pa sestavi čim bolj zanimive pare, kot jih je imel dedek. S ščipalko jih obesi na stojalo za perilo.
2. Piškoti: dedek in vnučka sta rada skupaj pila čaj in jedla piškote. S pomočjo modelčkov in plastelina oblikuj čim več različnih piškotov.
3. Jadrnica: jadrnici doriši prav posebno domišljijsko pravljичno jadro. Uporabi pisane flomastre. Razmisli, kam bi se ti peljal s tako jadrnico.
4. Deskanje na vodi: babica obožuje ekstremne športe. Še ti s prijateljem deskaj na vodi. Sedi na kos blaga, primi prijatelja za roke, on pa naj te vleče po hodniku. Nato zamenjajta vlogi.
5. Srčece: dedek vnučko ljubkovalno kliče „srčece“. Skupaj obujata različne spomine. Prepletaj volno okoli srca in pomisli, kaj vse si že doživel s svojim dedkom in babico.
6. Galebi: dedka in vnučka so med jadranjem po morju spremljali galebi. Na papir obriši svojo dlan in oblikuj svojega galeba. Lahko ga tudi izrežeš.

Branje knjig spodbuja razvoj otrokovega jezika, bogati njihovo besedišče in razumevanje kompleksnih jezikovnih struktur.

Z izbiro primernih dejavnosti po obravnavi literarnih del lahko torej pri otrocih krepimo razvoj različnih veščin.

Slika 1: Risanje domišljjskih jader

Slika 2: Oblikovanje plastelina

Slika 3: Obešanje nogavic

Slika 4: Prepletanje volne

Slika 5: Obrisovanje dlani

Dejavnosti po obravnavi besedila: Alberta Lota *Ujel sem škrate*:

1. Iskanje zakladov: škrate obožuje kopanje rude in brskanje po pesku. Pomagaj mu najti čim več biserov.
2. Povej zgodbo: po napornem dnevu se škrate rad usede h kaminu in posluša zanimive zgodbe. Vrzi kocke s sličicami in mu povej kratko zgodbo.
3. Prvič ob morju: škrate še nikoli ni bil na morju. Zdaj je prvič videl morsko obalo in raziskoval plažo. Našel je ogromno zanimivih stvari. Pomagaj mu jih razvrstiti na krožnike, da si jih bo lažje ogledal. Bodi nežen.

4. Obramba: škrat mora znati dobro ciljati, kadar se bori z nevarnimi pošastmi. Skušaj zadeti čim več žogic v tarčo.
5. Štetje: škrat obožuje štetje zakladov, kamenčkov, gumbov. V paru se igray z lončki. Vsak ima svojo kocko in 5 gumbov. Na znak v lončku potresita kocko in jo stresita na mizo. Tisti, ki ima na kocki manjše število pik, da svoj gumb drugemu. Kdor prvi ostane brez gumbov, izgubi.
6. Sestavljanke: včeraj se je škrat spotaknil in stresel škatlo s sestavljankami. Zdaj je vse pomešano. Pomagaj mu sestaviti vse sestavljanke.
7. Živali: škrat se boji nekaterih živali, še posebej tistih, ki so večje od njega. Igraj se igrico: kartice z živalmi razdeli med vse igralce. Na znak odprite zgornjo kartico. Tisti, ki ima največjo žival, pobere vse kartice. Zmaga tisti, ki ima na koncu največ kartic.

Slika 6: Sestavljanje sestavljank

Slika 7: Štetje

Slika 8: Razvrščanje naravnega materiala

Slika 9: Pripovedovanje zgodb

Slika 10: Primerjanje po velikosti

Slika 11: Delo s sipkim materialom

Slika 12: Zadevanje cilja

Dejavnosti po obravnavi besedila: Vaneta Kosturanova *Deklica in mesto*:

1. Telovadba v parku: obiži mestni park in potelovadi. Večkrat izvedi vse gibalne vaje, da razmigaš svoje telo.
2. Grafiti: poslikaj sivo mesto s pisanimi grafiti. Nariši tako sliko, mimo katere bi se ti rad vsak dan sprehajal na poti v šolo.
3. Nahranimo ptice: izdelaj pogačo za ptičke, ki pozimi težko najdejo hrano. Tulec od toaletnega papirja namaži z arašidovim maslom in ga povaljaj v mešanici semen za ptice. Skozenj napelji vrstico in obesi na bližnje drevo.
4. Živalski vrt: v sivem mestu ustvari živalski vrt. S svetilko obsveti figure živalic in na papir obriši njihove sence. Sence lahko tudi pobarvaš in izrežeš.
5. Pozelenimo mesto: da bo sivo mesto postalo bolj zeleno, posej rastline. V lonček posej fižol in ga neguj, da vzklije.
6. Panjske končnice: izdelajmo čebelnjak. Na lesene ploščice nariši zanimive in pisane motive, da privabiš čebele v sivo mesto. Ploščice nalepi na večji karton, dodaj streho in nastal bo čebelnjak.

Slika 13: Slikanje grafitov

Slika 14: Sajenje fižola

Slika 15: Poslikava panjskih končnic

Slika 16: Izdelava čebelnjaka

Sklep

Literarna dela so lahko izjemno učinkovito orodje za krepitev različnih spretnosti pri otrocih. Od gibalnega razvoja, kjer knjige spodbujajo fizično aktivnost, do socialno-emocionalnega razvoja, kjer se otroci identificirajo z liki in čustvi v zgodbah, do kognitivnega in jezikovnega razvoja, kjer branje bogati otrokov intelektualni svet, literatura predstavlja izjemno bogat vir za celosten otrokov razvoj. Učitelji lahko v svojo pedagoško prakso načrtno vnašamo tovrstne dejavnosti in tako krepiamo njihove spretnosti. Vključevanje knjig in zgodb v vsakdanje izkušnje otrok ne le spodbuja učenje, temveč tudi gradi mostove do trajnih spretnosti, ki jim bodo koristile skozi vse življenje.

Slika 17: Športni poligon

Viri in literatura

Bucik, N. (2009). Razvijanje otrokove motivacije za branje v domačem okolju. V *Branje za znanje in za zabavo: priročnik za spodbujanje družinske pismenosti*. Andragoški center Slovenije. Str. 17–26.

De Laat, M. (2017). *Poznate teh 16 socialnih veščin, ki naj bi jih osvojil otrok?* <https://www.iskreni.net/poznate-teh-16-socialnih-vescin-ki-naj-bi-jih-osvojil-otrok/>

Erženičnik - Pačnik, M. (2008). Možnosti vzgojitelja pri spodbujanju razvoja otrokovega interesa za branje. *Otrok in knjiga*, 35(71), str. 5–23.

Fartek, A. (2019). Razvijanje čustvenih kompetenc predšolskih otrok - razvojno-preventivno delo svetovalnega delavca. *Šolsko svetovalno delo*, 23(1), str. 19–23.

Hrovat, L. (2017). Razvijanje fine motorike. *Didakta*, 26[i. e. 27](194), str. 35–37.

Kastelic Marinko, P. (2018). *Bralec naj bo!* <https://www.zmajcek.net/bralec-naj-bo/>

Krašovec, B., Sovinc, N., in Bizjak, A. (2020). *Vaje za spretnosti prste: zbirka vaj za zaznavanje in obvladovanje telesa*. Rokus Klett.

Leban Vindiš, N. (2016). Pomen športne dejavnosti za skladen telesni razvoj otrok. *Razredni pouk*, 18(2/3), str. 88–93.

Videmšek, M., Strah, N., in Stančević, D. (2001). *Igrajmo se skupaj: program športnih dejavnosti za otroke in starše*. Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

Zupančič, M. (2011). *Gibalna dejavnost kot sestavni del razvojnih potreb otrok*. [Diplomsko delo]. M. Zupančič.

Vključevanje knjig in zgodb v vsakdanje izkušnje otrok ne le spodbuja učenje, temveč tudi gradi mostove do trajnih spretnosti, ki jim bodo koristile skozi vse življenje.

Mag. Bojana Krašovec, prof. razrednega pouka, zaposlena na Osnovni šoli Polje
Naslov: Osnovna šola Polje, Zaloška cesta 189 1260 Ljubljana Polje
E-naslov: bojana.krasovec@ospolje.si